

XIRURGIK BEMORLARNI PARVARISH QILISH**Muallif:** Yangiboyeva Bushro Baxtiyor qizi

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

2-son Davolash 1-kurs talabasi

Ilmiy Rahbar: Ziyodov Sobitjon Obidovich

Xirurgiya kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada xirurgik bemorlarni parvarish qilishning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur ilmiy tahlil qilingan. Parvarish jarayonining operatsiyadan oldingi, operatsiya vaqtida va operatsiyadan keyingi bosqichlari alohida ko'rib chiqilgan. Shuningdek, aseptika va antiseptika qoidalari, og'riqni boshqarish, ovqatlanish, psixologik yordam hamda hamshiralik parvarishining klinik ahamiyati yoritilgan. Maqola tibbiyot ta'lim muassasalari talabalari va amaliyotchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar:

Xirurgik bemor, parvarish, hamshiralik, operatsiya, aseptika, reabilitatsiya, asoratlar.

Annotation. This article presents modern scientific and practical aspects of nursing care for surgical patients. The stages of preoperative, intraoperative, and postoperative care are systematically analyzed. Particular attention is paid to adherence to aseptic and antiseptic principles, pain management, proper nutritional support, and the role of nursing care in the rehabilitation process. The article is intended for medical students and healthcare professionals.

Keywords:

Surgical patient, nursing care, surgery, sepsis, antisepsis, rehabilitation.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются современные научно-практические аспекты ухода за хирургическими больными. Проведён системный анализ этапов предоперационного, интраоперационного и послеоперационного

ухода. Особое внимание уделено соблюдению правил асептики и антисептики, управлению болевым синдромом, организации питания и роли сестринского ухода в процессе реабилитации. Статья предназначена для студентов медицинских образовательных учреждений и практикующих специалистов.

Ключевые слова:

Хирургический больной, уход, сестринское дело, операция, асептика, антисептика, реабилитация

Xirurgik amaliyot zamonaviy tibbiyotning ajralmas qismi bo'lib, uning muvaffaqiyati faqat jarrohlik texnikasigagina emas, balki bemorlarni to'g'ri parvarish qilishga ham bevosita bog'liqdir. Xirurgik bemor organizmi operatsiya natijasida fiziologik va psixologik stressga uchraydi. Shu sababli parvarish jarayonida ilmiy asoslangan, tizimli va uzluksiz yondashuv talab etiladi. So'nggi yillarda tibbiyotda parvarish sifati davolash samaradorligini belgilovchi muhim mezon sifatida qaralmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, operatsiyadan keyingi asoratlarning katta qismi noto'g'ri yoki yetarli bo'lmagan parvarish bilan bog'liq. Shu bois xirurgik bemorlarni parvarish qilish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Xirurgik bemorlarni parvarish qilish tushunchasi va maqsadi

Xirurgik bemorlarni parvarish qilish — bu jarrohlik aralashuvi o'tkazilayotgan yoki o'tkazilgan bemorning hayotiy faoliyatini saqlash, asoratlarning oldini olish hamda sog'ayish jarayonini tezlashtirishga qaratilgan tibbiy tadbirlar majmuasidir.

Parvarishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

bemor hayoti va sog'ligini saqlash;
infeksion va noinfeksion asoratlarning oldini olish;
bemorning jismoniy va ruhiy holatini barqarorlashtirish;
reabilitatsiya jarayonini tezlashtirish.

Operatsiyadan oldingi parvarishning ilmiy asoslari

Bemorni umumiy baholash

Operatsiyadan oldingi bosqichda bemorning umumiy holati chuqur tahlil qilinadi. Yurak-qon tomir, nafas olish, asab va endokrin tizim faoliyati baholanadi. Bu ma'lumotlar operatsiya xavfini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Gigiyenik va sanitariya tadbirlari

Bemor terisi va shilliq qavatlarining tozaligi infeksiya tushish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Operatsiya oldidan gigiyenik yuvinish, operatsiya sohasi tuklarini to'g'ri olib tashlash muhim hisoblanadi. Psixologik tayyorgarlik: ruhiy tayyorgarlik operatsiya natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bemorni tinchlantirish, operatsiya haqida tushunarli ma'lumot berish, savollariga javob qaytarish parvarishning ajralmas qismidir.

Operatsiya vaqtida parvarish qilish

Operatsiya vaqtida aseptika va antiseptika qoidalariga qat'iy rioya qilish infeksiyon asoratlarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Steril asbob-uskunalar, toza ish muhiti va xodimlarning shaxsiy gigiyenasi parvarishning muhim shartidir. Bemor holatini monitoring qilish: Operatsiya davomida bemorning qon bosimi, yurak urishi, nafas olish chastotasi va kislorod bilan ta'minlanishi doimiy nazorat qilinadi. Bu jarayon bemor hayotini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

Operatsiyadan keyingi parvarish

Erta operatsiyadan keyingi davr. Ushbu davrda bemor holati eng beqaror bo'ladi. Hayotiy ko'rsatkichlarni doimiy nazorat qilish, qon ketish va shok belgilarini erta aniqlash muhimdir. Og'riqni boshqarish: Og'riq operatsiyadan keyingi davrning asosiy muammolaridan biridir. Og'riqni samarali kamaytirish bemorning tiklanish jarayonini tezlashtiradi va stressni kamaytiradi. Ovqatlanish va suyuqlik balansini: Ovqatlanish rejimi bemorning holatiga qarab bosqichma-bosqich kengaytiriladi. Suyuqlik balansini nazorat qilish metabolik buzilishlarning oldini oladi. Jarohat va choklarni parvarish qilish: Operatsiya jarohati infeksiyalanish xavfi yuqori bo'lgan hudud hisoblanadi. Jarohatni muntazam ko'zdan kechirish, bog'lovlarni to'g'ri almashtirish va antiseptik ishlov berish parvarishning muhim qismi hisoblanadi.

Dori vositalarini qo'llashda parvarish

Xirurgik bemorlarni parvarish qilish jarayonida dori vositalaridan foydalanish muhim o‘rin tutadi. Jarrohlik amaliyotidan oldin, operatsiya vaqtida va undan keyingi davrda bemorning umumiy holatini yaxshilash, og‘riqni kamaytirish hamda turli asoratlarning oldini olish uchun turli xil dori-darmonlar qo‘llaniladi. Shu sababli dori vositalarini to‘g‘ri, xavfsiz va maqsadga muvofiq tarzda qo‘llash tibbiy xodimlarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Dori vositalari faqat shifokor tomonidan belgilangan ko‘rsatmalarga asosan berilishi kerak. Har bir dori aniq doza, ma’lum vaqt oralig‘i va to‘g‘ri qo‘llash usuliga ega bo‘ladi. Dori berishdan oldin uning nomi, dozasi, yaroqlilik muddati hamda saqlanish sharoiti tekshiriladi. Ayniqsa, xirurgik bo‘limlarda dori vositalarining noto‘g‘ri qo‘llanilishi og‘ir asoratlarga olib kelishi mumkinligi sababli hamshiraning mas’uliyati juda katta bo‘ladi. Xirurgik bemorlarga eng ko‘p buyuriladigan dori vositalariga og‘riq qoldiruvchi, antibakterial, yallig‘lanishga qarshi, qon aylanishini yaxshilovchi hamda tinchlantiruvchi preparatlar kiradi. Operatsiyadan keyingi davrda og‘riqni kamaytirish bemorning ruhiy va jismoniy holatini yaxshilaydi, shuningdek uning tezroq faollashishiga yordam beradi. Antibiotiklar esa jarohat orqali infeksiya tushishining oldini olish va yiringli asoratlarning paydo bo‘lishini kamaytirish maqsadida qo‘llaniladi. Dori vositalari og‘iz orqali, mushak orasiga, teri ostiga yoki vena ichiga yuborilishi mumkin. Inyeksiya va infuziyalarni amalga oshirishda aseptika va antiseptika qoidalariga qat’iy rioya qilinadi. Steril shprits va ignalardan foydalanish, inyeksiya joyini dezinfeksiya qilish, qo‘l gigiyenasiga amal qilish infeksiyon asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Vena ichiga suyuqlik yuborilganda tomchilash tezligi, tomir holati va bemorning umumiy ahvoli doimiy nazorat qilinadi. Dori vositalarini qo‘llash jarayonida bemorning reaksiyasini kuzatish ham muhim hisoblanadi. Ba’zi bemorlarda dori vositalariga nisbatan allergik holatlar kuzatilishi mumkin. Shuning uchun dori yuborilishidan oldin bemordan allergik anamnez olinadi. Agar dori yuborilgandan keyin terida qizarish, toshma, qichishish, nafas qisishi yoki umumiy holsizlik paydo bo‘lsa, darhol dori berish to‘xtatiladi va shifokorga xabar beriladi. Bundan tashqari, dori vositalarining nojo‘ya ta’sirlarini ham hisobga olish zarur. Uzoq muddat qabul

qilinadigan dori vositalari oshqozon-ichak faoliyatiga, buyrak va jigar ishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli bemorning laborator tekshiruvlari va umumiy holati nazorat ostida bo'ladi. Zarur hollarda dori dozasi o'zgartiriladi yoki boshqa preparat bilan almashtiriladi.

Oziqlantirish va parhez

Xirurgik bemorlarni parvarish qilish jarayonida to'g'ri oziqlantirish va parhezga rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Chunki operatsiyadan oldin va keyin bemor organizmi kuchli jismoniy va ruhiy zo'riqishni boshdan kechiradi. Shu sababli organizmning tezroq tiklanishi, jarohatlarning bitishi va umumiy holatning yaxshilanishida parhez ovqatlanish katta rol o'ynaydi. Operatsiyagacha bo'lgan davrda bemorning ovqatlanishi rejalashtiriladi. Asosan yengil hazm bo'ladigan, vitamin va oqsillarga boy ovqatlar tavsiya etiladi. Og'ir, yog'li va qiyin hazm bo'ladigan mahsulotlar cheklanadi. Operatsiya arafasida shifokor ko'rsatmasiga binoan bemorga ovqat va suyuqlik qabul qilish vaqtincha taqiqlanishi mumkin. Bu operatsiya vaqtida asoratlarning oldini olishga xizmat qiladi. Operatsiyadan keyingi davrda oziqlantirish bemorning holatiga qarab bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Dastlab bemorga suyuqliklar, masalan, iliq suv, sho'rva yoki maxsus suyuq ovqatlar beriladi. Bemorning ahvoli yaxshilangach, yarim suyuq va yumshoq ovqatlarga o'tiladi. Keyinchalik esa shifokor tavsiyasiga ko'ra oddiy ovqatlanish tartibiga qaytiladi. Ushbu jarayonda bemorning ovqatni qanday qabul qilayotgani va organizmning reaksiyasi doimiy nazorat qilinadi. Xirurgik bemorlar ratsionida oqsillarga boy mahsulotlar muhim o'rin tutadi. Oqsillar jarohatlarning tezroq bitishiga va to'qimalarning tiklanishiga yordam beradi. Shuningdek, vitamin va mineral moddalarga boy ovqatlar immunitetni mustahkamlaydi. Meva-sabzavotlar, sut mahsulotlari va go'sht mahsulotlari me'yorida berilishi lozim. Biroq bemorning kasalligi va operatsiya turiga qarab ayrim mahsulotlar cheklanishi yoki taqiqlanishi mumkin. Suyuqlik balansi ham parvarishning muhim qismi hisoblanadi. Bemor qancha suyuqlik qabul qilayotgani va qancha suyuqlik chiqarayotganligi nazorat qilinadi. Yetarli miqdorda suyuqlik qabul qilish qon aylanishini yaxshilaydi va organizmdan zararli moddalarni chiqarishga yordam beradi.

Shu bilan birga, shish paydo bo'lishining oldini olish uchun suyuqlik miqdori shifokor ko'rsatmasiga asosan belgilanadi. Parhez ovqatlanish qoidalariga rioya qilinmasligi turli asoratlarga olib kelishi mumkin. Masalan, ich qotishi, qorinda og'riq, ko'ngil aynishi yoki jarohat bitishining sekinlashuvi kuzatiladi. Shu sababli tibbiy xodimlar bemorga parhezning ahamiyatini tushuntirishi va unga amal qilishni nazorat qilishi lozim.

Reabilitatsiya va bemorni faollashtirish

Xirurgik bemorlarni parvarish qilishda reabilitatsiya va bemorni bosqichma-bosqich faollashtirish muhim ahamiyatga ega. Operatsiyadan keyingi davrda bemor uzoq vaqt yotib qolsa, turli asoratlar kelib chiqishi mumkin. Shu sababli bemorni imkon qadar erta harakatga keltirish, uning umumiy holatini yaxshilash va hayotiy faoliyatini tiklash reabilitatsiyaning asosiy maqsadi hisoblanadi. Operatsiyadan keyingi dastlabki kunlarda bemorning harakatlanishi shifokor ko'rsatmasiga binoan amalga oshiriladi. Avval bemorga to'shakda o'tirish, oyoq-qo'llarni harakatlantirish kabi yengil mashqlar tavsiya etiladi. Keyinchalik bemor o'rnidan turishga va qisqa masofaga yurishga o'rgatiladi. Bu qon aylanishini yaxshilaydi, mushaklarning bo'shashib qolishining oldini oladi va tromboz xavfini kamaytiradi. Reabilitatsiya jarayonida nafas mashqlari muhim o'rin tutadi. Operatsiyadan keyin chuqur nafas olish va chiqarish mashqlari o'pka faoliyatini yaxshilaydi hamda pnevmoniya kabi asoratlarning oldini olishga yordam beradi. Nafas mashqlari muntazam va to'g'ri bajarilishi uchun hamshira bemorga ularni qanday bajarishni tushuntiradi va nazorat qiladi. Bemorni faollashtirish jarayonida uning yoshini, umumiy ahvolini va operatsiya turini hisobga olish zarur. Har bir bemor uchun individual reabilitatsiya rejasi tuziladi. Ayrim hollarda bemorning holati og'ir bo'lsa, harakatlar juda ehtiyotkorlik bilan va qisqa muddatlarda amalga oshiriladi. Bunda bemorning charchashi, og'riq darajasi va yurak-qon tomir tizimi holati doimiy nazorat qilinadi. Reabilitatsiya faqat jismoniy harakatlar bilan cheklanmaydi. Bemorning ruhiy holatini tiklash ham muhim hisoblanadi. Ijobiy ruhiy muhit yaratish, bemor bilan muloyim munosabatda bo'lish va

uni qo'llab-quvvatlash sog'ayish jarayonini tezlashtiradi. Bemorning o'ziga bo'lgan ishonchi oshsa, u reabilitatsiya mashqlarini faolroq bajaradi.

Xirurgik bemorlarda asoratlarning oldini olish

Tromboembolik asoratlar harakatsizlik tromboz rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Erta harakatlantirish va profilaktik choralar asoratlar xavfini kamaytiradi. Nafas olish asoratlari: Nafas mashqlari va to'g'ri yotish holati o'pka asoratlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Hamshiralik parvarishining roli: Hamshira xirurgik bemorni parvarish qilish jarayonida markaziy o'rin egallaydi. U bemorning ahvolini doimiy kuzatib, shifokorga o'z vaqtida axborot yetkazadi. Sifatli hamshiralik parvarishi davolash samaradorligini sezilarli oshiradi. Reabilitatsiya va ijtimoiy moslashuv: Operatsiyadan keyingi reabilitatsiya bemorni kundalik hayotga qaytarishga qaratilgan. Jismoniy mashqlar, psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy moslashuv parvarishning muhim bosqichidir.

Xulosa

Xirurgik bemorlarni parvarish qilish murakkab, ko'p bosqichli va ilmiy asoslangan jarayondir. Parvarishning barcha bosqichlarida tizimli yondashuv va zamonaviy tamoyillarga amal qilish operatsiya natijalarini yaxshilaydi, asoratlar xavfini kamaytiradi va bemor hayot sifatini oshiradi. Xirurgik bemorlarni parvarish qilish jarayoni murakkab va mas'uliyatli bo'lib, u davolashning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Jarrohlik amaliyoti faqat operatsiya bilan cheklanib qolmaydi, balki bemorni operatsiyagacha tayyorlash, operatsiyadan keyingi parvarish, dori vositalarini qo'llash, to'g'ri oziqlantirish, reabilitatsiya va ruhiy qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichlarning barchasi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, biri ikkinchisiz samarali natija bermaydi. Xirurgik bemorlarga ko'rsatiladigan parvarish sifati ularning tezroq sog'ayishiga va operatsiyadan keyingi asoratlarning oldini olishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Dori vositalarini to'g'ri va ehtiyotkorlik bilan qo'llash, parhez ovqatlanishga rioya qilish hamda bemorni o'z vaqtida faollashtirish davolash jarayonining muvaffaqiyatini oshiradi. Shu bilan birga, bemorning umumiy holatini doimiy kuzatib borish va har qanday o'zgarishlarga o'z vaqtida e'tibor berish

muhim hisoblanadi. Parvarish jarayonida hamshira va shifokorning hamkorligi alohida ahamiyatga ega. Tibbiyot xodimlarining bilimli, e'tiborli va mas'uliyatli yondashuvi bemorga ishonch bag'ishlaydi hamda uning ruhiy holatini yaxshilaydi. Bemorning ruhiy holati esa sog'ayish jarayoniga katta ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy muhit yaratilgan sharoitda davolash samaradorligi yanada oshadi. Xulosa qilib aytganda, xirurgik bemorlarni parvarish qilishda kompleks yondashuv talab etiladi. Har bir bemorga individual tarzda yondashish, parvarish qoidalariga qat'iy rioya qilish va zamonaviy tibbiy bilimlardan foydalanish sog'lom natijalarga erishishda muhim omil hisoblanadi. To'g'ri tashkil etilgan parvarish bemorning hayot sifatini yaxshilashga va jamiyatga tezroq qaytishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umumiy xirurgiya va parvarish asoslari. – Toshkent, 2020.
2. Hamshiralik ishi bo'yicha qo'llanma. – Samarqand, 2019.
3. Xirurgik bemorlarni reabilitatsiyasi. – Toshkent, 2021.
4. Zamonaviy tibbiyotda aseptika va antiseptika. – Buxoro, 2022.